

Derleyenin Önsözü

Doğumla başlayan ilk ayrılık, yeni bir yaşamı beraberinde getirdiği gibi çok da sancılıdır aynı zamanda... Annenin karnındaki bebekten, bebeğin de onu kapsayan rahimden ayrılışıyla, annenin sadece bebeğiyle bir-olma halinden değil kendi ilk nesnelere de bir kez daha ayrılması, aynı zamanda zihnindeki bebek imgesinden vazgeçerek düşleminden ayrı/farklı olan bebekle tanışması gerekir. Bu ayrılığın/ayrılmamanın nasıl yaşantılandığı annenin öyküsü ve bir önceki kuşaklardaki ayrılıkların izlerini taşıyordur. Kayıp, göç, travmatik ayrılık deneyimlerini, büyüten/geliştiren ayrılık anılarını... Ne çok örtük hikâye saklıdır anneyle bebeğin ilk kucaklaşma ama aynı zamanda ilk ayrılık anında... Bebeğin ilk nesnelereyle yaşayacağı ayrılma/ayrılmama sancuları, ilk nesnelere kendi mazilerindeki sancuların izlerini taşıyordur, bebeğin ise bundan sonraki ilişkilerini nasıl yaşantılayacağını üzerine gölgesini düşürmüştür bile. Ayrılık yani ayrı-lık, farklılıklara tahammül etmeyi de gerektirecektir. Kendimizden farklı olanı tanıdık ve erişilebilir olana dönüştürme tasanına gireceğizdir çoğu zaman, ayrılmamak uğruna... Âşık olduğumuz insanı tam anlamıyla, ayrı biri olarak göremeyecek, kendimizden bir şeyler yansıtacağız... O kişinin yansıttığımızla aynı olmadığını fark edebilirsek yine bir ayrılık, kaybı kabullenme/kabullenmeme sancısı bekleyecektir bizi... Kaybolmasını istemediğimiz anları fotoğraflayacağızdır ayrılmama çabasıyla, ama bu fotoğraf karesi aynı zamanda bir daha tıpkı o şekilde yaşanmayacak bir anın artık sadece geçmişte, şu andan ayrı olarak var olduğunun kanıtıdır da. İleride fotoğraftaki anılara/kişilere/mekânlara, kaybın ka-

bulüyle biraz tebessüm biraz da hüznle mi bakılacaktır, yoksa bu resim karesi kaybın inkâriyle iç dünyamızın bütün duvarlarını kaplayacak ve onunla mı yaşanacaktır, zamanı o karede dondurarak, ayrılmama uğruna, yeni-liklerden vazgeçerek ve yine-leyerek? Sadece bireysel düzeyde değil toplumsal düzeyde de farklılıklara ve ayrılığa iznin öneminin giderek arttığı günümüzde, yinelemelerin boğucu ikililiğinden ayrılarak yeniliklere yer açabilmek için toplumsal ruhsallığın da bu kavramlar ışığında değerlendirilmesi değerli olacaktır.

Psikanaliz literatüründe çok kapsamlı bir yer tutan “ayrılık”, *Psikanalitik Bakışlar*’ın 10. senesinde, rahimden vazgeçiş ile başlayan ilk ayrılık deneyimiyle, yaşlanmayla yaşamdan ayrılık arasındaki süreci içeren geniş bir yelpazede birçok farklı perspektiften ele alıyor. Ayrılık kavramı Freud’un analitik düşüncesinin gelişim çizgisinde, Bowlby’nin çalışmaları kapsamında tartışılıyor, Freud’un ve Klein’in kuramlarında ayrılık kavramına yaklaşımın örtüştüğü ve ayrıldığı yerler ele alınıyor. Ayrılığın üçgen sel doğasına dikkat çekiliyor, bir üçüncünün olmadığı durumlarda ayrılamama patolojisi olarak karşımıza çıkan “Ensestsi” kavramı, Racamier’in kuramı temelinde inceleniyor. Erken dönemde yaşanan travmatik ayrılık, kayıp ve terk yaşantılarının, anne bedeniyle “çalkantılı” ayrılık deneyimlerinin sanat eserleri, roman kahramanları ve filmlerdeki işleniş, çocuk esirgeme kurumundaki bebekler ve bakıcıları arasındaki görüngüleri, klinik çalışmalardaki yeri, bebek-bakım veren, sanat eseri-sanatçı, roman-yazar, analizan-analist ilişkisi kapsamında, psikanalitik kavramlar ışığında sorgulanıyor. İnsanın doğa ile ilişkisi, “ayrılma-bireyleşme” süreçleri üzerinden ele alınırken, “ağaç”ın zorunlu göç ve sürgün hikâyelerindeki yerinin önemine dikkat çekiliyor.

Gülgün Alptekin sempozyum açılış konuşmasına doğduğumuz günden ölene dek yaşadığımız, nasıl deneyimlendiği her birey için biricik olan, bir kısmı gelişimsel ve ilerletici, bir kısmı ise beklenmedik ve örseleyici olabilen ayrılık evrelerinden ve yaşantılarından bahsederek başlıyor. Buna ek olarak, psikanalistlerin de süpervizörlerinden ve hastalarından ayrılmak zorunda olduklarına dikkat çekiyor. Sözlerini yaşamın her döneminde karşımıza çıkan, zor olduğu kadar büyüten ve geliştiren “ayrılık” konusu üzerine hep birlikte etraflıca düşünmek ve zenginleşmek ümidiyle bitiriyor.

Aslı Kuruoğlu, konuşmasına ülkemizde yaşanmakta olan şiddet ve terör olaylarının bizi ayrılığı sadece kuramsal düzlemde değil kendi öznelliğimizde de sorgulamaya ittiğini, güven içinde olduğumuz “yanılsamasından” ayrılmaya mecbur bırakmasıyla yarattığı düş kırıklıklarıyla oluşan kayıp

duygusundan bahsederek başlıyor. Ayrılamayışların sıradan ve sıra dışı görüngüleriyle birlikte ayrılığın her yerde oluşuna dikkat çeken Kuruoğlu, Freud'un "Pazartesi Kabuğu" ifadesinden ismini alan sunumunda, ayrılık ve kayıp kavramlarını Freud'un analitik düşüncesinin gelişim çizgisinde, "Yas ve Melankoli", "Savaş ve Ölüm Zamanları Üzerine Düşünceler", "Narsisizm Üzerine", "Geçicilik Üzerine", "Benlik ve Altbenlik" metinlerini temel alarak inceliyor.

Türkay Demir, "Ayrılmak ve Bir Olmak: Göründüğünden de Karmaşık Bir Konu" adlı sunumuna "ayrılmaktan söz edebilmek için kişinin kendisi ile kendisi olmayı ayırt etmesi gerekeceği" sözleriyle başlıyor ve özne ile nesnenin nasıl ve ne zaman ayrıldığı sorusuna Freud ve Klein'ın verdiği cevapların "mutlak değil diyalektik bir karşıtlık içinde" olduğunu söyleyerek bu iki kuramın ayrılık kaygısı, birincil narsisizm ve ölüm içgüdüleri kavramları etrafında uzlaştığı, yakınlaştığı, zaman zaman iç içe geçtiği noktaları ele alıyor.

Yeşim Korkut sunumunda, John Bowlby'nin hayatını, bağlanma, ayrılık ve kayıp üzerine çalışmalarını, Bowlby'nin üç temel eseri etrafında inceliyor. Bowlby'nin fikirlerinin psikanalitik yaklaşımla bağlandığı ve ayrıldığı noktalara dikkat çekiyor. Kuramları her ne kadar psikanalitik çevreler tarafından dışlanmış da olsa, çalışmalarının psikanalizi araştırmaya tercüme etme, araştırılabilir kılma çabasının önemini vurguluyor.

Chris Joannidis, "Ayrılığın Üçgenselliği" adlı sunumunda, ayrılık ve yokluğun ilk bakışta ikili bir nesne ilişkisi gibi görünse de daha dikkatli incelendiğinde, Oidipus nitelikli eksendeki ve üçgensel doğasına, Kendilik ile Öteki arasındaki ilişkinin karmaşık ve paradoksal oluşuna dikkat çekiyor. Her ayrılık deneyiminin ardında mutlaka bir dışlama/dışlanma düşlemi olduğunu belirtiyor ve bu düşlemin "yârin yasağı", "menfi bakım" ve "çift üçgenselleştirme" kavramlarıyla gelişimsel açıdan önem teşkil eden biçimlerine ve patolojik ruhsal tezahürlerine dikkat çekiyor. Sunumunun devamında, ayrılığın üçgenselliğinin, dışlama/dışlanma dinamiklerinin klinik çalışmadaki görüngülerini vaka örnekleri üzerinden aktarıyor.

Özden Terbaş, "Frankensteinler ve Canavarları: Dışımızda ve İçimizde" isimli sunumunda erken dönemde yaşanan ayrılık, kayıp ve reddedilme olgularını, Mary Shelley'nin ünlü romanının kahramanı Victor Frankenstein ile annesinin ölümünün ardından cansız bir maddeye yaşam verme tekniğini geliştirerek, mezarlıktan topladığı parçalara hayat vererek yarattığı "yaratık" arasındaki ilişki üzerinden inceliyor. Birincil nesne tarafından terk ve reddedilmenin bebeğe yaşattığı "isimsiz dehşet"i, romanda Frankenstein'ın

“yaratık”ı reddiyle ortaya çıkan yoğun çaresizlik ve boşluk duygusunun ortaya çıkardığı kendilik duyumundaki çözüme, öfke ve hiddetle ilişkilendiriyor. Bu ikilinin ayrılıp farklılaşmasına yardımcı olabilecek bir üçüncünün eksikliğini vurgulayarak, bu durumu Tustin’in “kara delik” deneyimi ışığında inceliyor. Metninin devamında, Mary Shelley’nin de kendi annesini doğumundan çok kısa bir süre sonra kaybedişindeki paralellige ve yarattığı romanının karakterleriyle yazarın kendi öyküsünün ilişkisine dikkat çekiyor.

Mine Özmen, “‘Bram Stoker’dan Drakula’ Filmi ve Vampir Metaforu Üzerine Bazı Düşünceler” adlı sunumunda, yaz tatili ayrılığı öncesi bir hastasının getirdiği rüyasından, hastasının “enerji vampiri” olarak nitelediği nesnelere ve aktarımda ortaya çıkan “vampir-analist” metaforundan yola çıkarak amacı kaybettiği karısının öcünü almak ve yitirdiği nesnesine kavuşmak olan Kont Drakula’nın kaybı inkâr edişini, yas tutamayışını, ayrılığı reddin hizmetindeki “büyüsel tümgüçlü savunmalarını”, “kaybın ardından yaşamına devam edemeyen, sapkın bir eylem kapanında sıkışmış, acı çeken bir karaktere dönüşüşünü” inceliyor. Kanını emme ve emdirmeye üzerinden yaşanan kaynaşma halini, “yansıtımlı özdeşim”, “kendiliğin, kimliğin ve otonominin yitirilmesi”, “nesneyi sevmekle onu somut olarak mideye indirmek arasında farkın olmadığı” durumlar ışığında ele alıyor ve günümüz sosyal ilişkilerinde kullanılan vampir metaforları üzerinden karanlık yanlarımıza ve arkaik korkularımıza dikkat çekiyor.

Melis Tanık Sivri, “Anne Bedeniyle ‘Çalkantılı’ Karşılaşma, Anne Bedeniyle ‘Çalkantılı’ Ayrılık” isimli sunumunda, 1957 İran doğumlu kadın sanatçı Shirin Neshat’ın *Çalkantılı (Turbulent)*, 1998) adlı eserini, “anne bedeniyle ayrılmanın ve karşılaşmanın çocuğun iç dünyasında yarattığı çalkantı ve bunun toplumsal alana yansımaları” ve “devrimle değişen ana vatana dönüşün sanatçının ruhsallığında yarattığı çalkantı” ışığında ele alıyor ve bir seyirci olarak sanatçının eseriyle kendi karşılaşma deneyiminin uyandırdığı izlenim, duygu ve düşünceleri psikanalitik kuramlarla harmanlayarak aktarıyor.

Nilüfer Erdem, “Yaşlılıkla Cenkleşme, Yaşamdan Ayrılık” adlı sunumuna, Danielle Quinodoz’un yaşlılık üzerine çalışmalarına değinerek başlıyor. Yaşlılığın “büyük kaybın, yani yaşamın kaybının yasının peşinen tutulduğu bir dönem” olduğuna dikkat çeken Quinodoz’ya göre yaşlanmaya karşı iki tutum alınabileceğini, bunlardan biri yaşlanmakta olduğunu inkâr ederek kronolojik zamanın reddi ve sonsuz bir zaman düşlemi iken diğer olası bir tutumun ise yaşlılığı yaşam hikâyesinin bütünlendiği bir zaman olarak yaşamak ve böylece “öznenin hikâyesinin, başkalarının hikâyeleriyle, dünyayla,

evrenle, varlığın kendisiyle bağlarının öne çıktığı bir zaman deneyimi” olarak yaşamak olduğunu paylaşıyor. Erdem, Quinodoz’unun öne sürdüğü bu görüşlerden yola çıkarak Belçikalı şair, romancı ve psikanalist Bauchau’nun 71 yaşında, *Oidipus Yollarında* romanını yaratım sürecinde yaşadığı baş dönmesinin aslında yaşlılık ve ölüm kaygılarından kaynaklandığını fark edişi ve içindeki çalkantıyı romanıyla bir temsile dönüştürüşünü ele alıyor ve “kişinin, yazarın, hastanın, psikanalistin kendine analizle, yazıyla, anılarla nasıl bir alan, bir ev veya vakti geldiğinde son yolculuğuna çıkacağı bir üs kurmayı başardığını” gösteriyor.

Meral Erten, “Odada Tek Başına” adlı sunumunda, Çocuk Esirgeme Kurumu’nda, 0-3 yaş arası bebeklerin bakıcılarıyla yapılan grup çalışmaları deneyimlerinden yola çıkarak, bebeklerin kapsayan bulamayan ve zihinsel olarak işlenemeyerek “isimsiz dehşet”lere dönüşen erken dönemdeki travmatik kayıp ve ayrılık deneyimlerinin, bakıcıların yaşantıları, kendi ve çalışma arkadaşlarının deneyimleri, kurum ve proje ekibi arasında ve içinde sahnelenenler üzerinden kendini nasıl tekrar edebildiğini gösteriyor ve bebeklerin erken dönem travmatik ayrılık ve kayıp deneyimlerini kurumdaki bakıcıların ve kendi deneyimlerinin aracılığıyla aktarıyor.

Nesli Keskinöz Bilen, “Doğadan Ayrılık, Rizomlar Gibi...” adlı sunumunda insanın doğa ile olan ilişkisini, doğadan ayrılık, “ayrılma-bireyleşme” sürecinin insan tarihindeki evrelerini, anneden babaya ve topluma, doğadan medeniyete olan sancılı geçişi, insanoğlunun doğa ile ilişkisindeki yıkıcılığı ve yıkıcılığın inkârını psikanalitik kavramlar ışığında ele alıyor. “Doğa (*nature*) bizi hem besleyen (*nurture*), saran, kucaklayan (*holding*) çevre olmuştur, hem içimizde patlayan volkanları, sarsıcı depremleri, yıkıcı halleri gösteren ayna” diyerek insanın doğayı evcilleştirme/medenileşme çabasını kendi iç doğasını, ruhsallığının vahşiliklerini ehlileştirme çabasıyla ilişkilendiriyor. Keskinöz Bilen, sunumunu doğayla birlikte sürdürülebilir bir yaşam düşünmeyi önererek tamamlıyor: “Rizomlar gibi, ayrı bir kök oluşturabilmiş ama ince bağlarla ötekine tutunduğunu bilerek... Kopsa da yeniden kök salabilen, kendi içinde çoğullar barındırsa da biricik ve özgün. Ayrı ama bağlı. Özerk ama bütünlü temas halinde.”

Gökhan Oral, “Gülhane Parkı’nda Bir Ceviz Ağacı: Göç ve Ayrılığa Dair, (A)ğaç İmgesi” adlı sunumunda, zorunlu göç ve travmanın nesiller arası aktarımı üzerine devam eden bir doktora çalışmasına katılan ailelerin anılarında saklı imgeler ve naratiflerde sık rastlanan ağaç imgesinden yola çıkarak, ağacın yurdundan zorunlu olarak göç etmek durumunda kalmış kişilerin

ayrılık öykü ve imgelerindeki, zorunlu ayrılığın yol açtığı kayıpların yasının onarılma sürecindeki rolünü psikanalitik kavramlar ışığında irdeliyor. Özellikle zorunlu göç ve sürgün hikâyelerinde, “kişiselleştirilmiş anıtsal bir nesne” olarak (A)ğaç’ın, kitlenin onarım çabasının bir ürünü olarak kayıp yaşantısına karşı koyuş işlevi gördüğü düşüncesini psikanaliz çerçevesinde inceliyor: “İster çocukluğundaki sokaktaki bir ağaç olsun, ister adadaki yazları geçirdiği evin önündeki Gülibrişim ağacı olsun, o insanın gözünde ve içinde, ruhsal dünyasında özel bir yer, anıtsal bir yer tutar. (...) Şimdi gitse dahi, her şey yok olsa dahi o insan için o sanki hep orada, hatırladığı yerde, belki biraz boy atmış belki biraz yaşlanmış, ama hatırladığı o yerde durmaktadır. Kendi benliğini temsil eder, kendi karşı koyuşunu temsil eder, kendi dayanıklılığını temsil eder, kendi vazgeçilmezliğini ve özgünlüğünü temsil eder.”

Bella Habip, “Bir Ayrılama Patolojisi: Ensest ve Ensestsi, P.C. Racamier’in Yapıtı Üzerine” adlı sunumunda, “oluşturucu bir ruhsal hareket olan ayrılmanın mümkün olmadığı durumlarda ortaya çıkan klinik ve patolojik bir durumu”, Ensest ve Ensestsi’yi, Paul Claude Racamier’in yapıtının temel noktalarına değinerek irdeliyor. Ensestsi’nin nereden kaynaklandığına, hangi ruhsal koşulların Ensestsi’ye yol açtığına odaklanan Habip, Racamier’in “narsisist baştan çıkarıcılık” ve narsisist baştan çıkarıcılığın bir türevidir olan “Oidipus Berisi” kavramlarını inceliyor. Akrabalık içi ilişkilerde eyleme dökülerek dışa vurulan Ensestsi’nin psikiyatri servislerinde de kendisini gösterdiğine, sağaltım ekibinin bazen tıpkı hastanın ruhsallığı gibi parçalanma yaşayarak, her bir çalışanın, hastanın ruhsallığının bir kısmının taşıyıcısı olabileceğine dikkat çekiyor. Ensestsi kavramının sadece bireysel ruhsallığa değil, topluluk ruhsallığına da ışık tutması bakımından önemini dile getirirken yaşadığımız toplulukları bu kavram üzerinden değerlendirmemizi teklif ederek sunumunu tamamlıyor.

Andrea Sabbadini, “‘İtiraf’ Filmi Üzerine Psikanalitik Düşünceler” adlı sunumunda Zeki Demirkubuz tarafından yazılan ve yönetilen, öfke, karşılıklı suçlamalar, şüphe ve yalnızlığın hâkim olduğu, sevgisiz bir evliliğin içinde yaşananları konu alan *İtiraf*’taki çiftin içinde bulunduğu boğucu ikililiği, ayrılama dramını, arka planda süregiden ölüm temasını psikanalitik açıdan inceliyor.

Gülgün Alptekin, “İlk Ayrılık: Rahim Üzerine” adlı sunumunda, doğumla birlikte intrauterin hayattan vazgeçişin yaşattığı ilk ayrılığı ve rahim düşlemlerini ele alıyor. Analiz-terapi odasını rahim olarak ele almayı öneriyor ve sağlıklı bir doğum ve ayrılma için rahim düşlemlerinin ve rahimden ay-

rılık yaşantısının derinlemesine çalışılmasının önemine vurgu yapıyor. Sunumuna klinik örneklerle devam eden Alptekin, bir rahim olarak analiz odasının nasıl bazen öldürücü ve boğucu, bazen ise kapsayıcı, besleyen ve büyüten bir yer olabildiğini gösteriyor: “Analist ve analiz odası, rahmi yaşayan, yaşatan, kapsayan bir rahme dönüştürebilirse sağlıklı bir ruhsal doğum gerçekleştirebilir ve hasta kendi kadınlığını, rahmini, doğurganlığını annesinden ayırayabilen bir kadına dönüşebilir. Ama bu başarısızlığında kuşkusuz analiz de bir düşükle sonuçlanacaktır.”

Pınar Limnili Özeren, Bilimsel Komite başkanı olarak yaptığı “Kapanış Konuşması”nda, bir önceki sempozyumun konusu olan “şiddet” ile bu senenin konusu olan “ayrılık”ın peş peşe gelmiş olmasının bir tesadüf olmadığına, “kayıp, ayrılık, yok olma, ölüm yaşantılarını, yıkıcılık olmadan düşünmemizin pek mümkün olmadığına” dikkat çekiyor ve doğal ayrılık evrelerinin dışında, içinde bulunduğumuz dönemde ruhsallığımıza dayatılan, ayrılık ve kayıp meselelerimizi sürekli canlı tutan dış gerçekliğe vurgu yapıyor. Sempozyum hazırlıkları yapılırken hep kendini çok kuvvetli bir şekilde hissettiren bu dış gerçekliğin ne kadar büyük bir terk ve yalnızlık duygusu yaşattığını ve ancak kaybedilenlerin yası birlikte tutulduğunda ve kaygılar paylaşıldığında çalışmaya yeniden devam etmenin mümkün olduğunu paylaşıyor. “Art arda gelen travmalar ve kayıplara rağmen işimizi yapmaya, düşünmeye ve mutlu olmaya çalışmak, bireysel ve toplumsal düzeyde kimliklerimizi korumak demek. Bu sempozyumda her zamanki gibi sizlerle birlikte aynı yerde olmanın, düşündüklerimizi paylaşarak birlikte üretmenin hepimiz için çok anlamlı olduğunu düşünüyorum” sözleriyle Bilimsel Kurul ve Düzenleme Kurulu’ndaki arkadaşlarına ve katılımcılara teşekkür ediyor.

Ümit Eren Yurtsever, Düzenleme Komitesi başkanı olarak yaptığı “Kapanış Konuşması”nda tüm konuşmacılara, oturum yöneticilerine, katılımcılara, çevirmenlere, Yönetim Kurulu, Bilimsel Komite ve Düzenleme Komitesi’ne, BÜPAM’a, Boğaziçi Üniversitesi’ne ve İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları’na, İçgörü Psikoterapi Merkezi ve Yavuz Erten’e, IMC Organizasyon ve Turizm Şirketi çalışanlarına teşekkürlerini sunuyor ve konusu “Gitmek mi Kalmak mı?: Psikanaliz ve Göç” olarak belirlenen *11. Psikanalitik Bakışlar*’da tekrar bir araya gelme, birlikte düşünme ve üretme temennisiyle bir sempozyum daha sonlanıyor.